

УДК 352.7

Ищук Л.І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано основні принципи формування доходів місцевих бюджетів. Визначено основні проблеми та перспективи здійснення ефективного фінансового вирівнювання, вирішення питань щодо зміцнення доходів та реформування оподаткування.

Ключові слова: місцевий бюджет, податкові, неподаткові надходження, трансферти .

Ishchuk L.

PRINCIPLES OF FORMATION THE LOCAL BUDGET INCOME IN UKRAINE

The main principles of formation the local budget revenues in the article are analyzed. The main problems and perspectives of realization the effective financial equalization, the decision of questions concerning strengthening of incomes and the tax reform are determined.

Key words: local budget, tax, non-tax revenues, transfers.

Ищук Л.И.

ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ В УКРАИНЕ

В статье проанализированы основные принципы формирования доходов местных бюджетов. Определены основные проблемы и перспективы осуществления эффективного финансового выравнивания, решение вопросов по укреплению доходов и реформирования налогообложения.

Ключевые слова: местный бюджет, налоговые, неналоговые поступления, трансферт.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Конституцією України визнається і гарантується місцеве самоврядування, яке є самостійним в межах своїх повноважень. Головною метою їх діяльності є забезпечення повноцінного і збалансованого соціально-економічного розвитку регіону, виходячи з інтересів населення та з урахуванням історичних та інших місцевих особливостей. Реалізація поставленої проблематики обумовлює необхідність використання всіх наявних ресурсів, серед яких на практиці найбільш істотну роль відіграють доходи, що акумулюються в місцевих бюджетах.

Цілі статті. Мета нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні принципів формування доходів місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання дослідження сутності поняття місцевих бюджетів, їх доходів та особливостей механізму формування, викликає певний науковий та практичний інтерес. Дослідженням цього питання займалися такі вчені як: І. Алексеєнко, О. Близнюк, К. Ващенко, Т. Гринько, Н. Губерська, І. Єфремова, Ю. Ковбасюк, Л. Кондусова, А. Маглаперідзе, О. Музика, І. Нескородєва, А. Нестеренко, О. Ніколаєва, В. Ніколаєнко, В. Оспіщева, Г. Придатко, І. Сазонець, В. Толкованов, Р. Усенко, О. Шиян та ін. Варто зауважити, що при наявності досліджень в рамках цієї теми, певні питання формування доходів місцевих бюджетів не знайшли свого наукового відображення. Насамперед це можна пов'язати із великою кількістю змін, що вносяться до бюджетного та податкового законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як окрема економічна категорія, доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону [2, с. 372].

Склад доходів місцевих бюджетів, форми мобілізації ресурсів до місцевих бюджетів залежать від системи і методів господарювання, а також від завдань, що вирішуються суспільством у той чи інший період. Сукупність усіх видів доходів місцевих бюджетів, які формуються різними методами, їх взаємопов'язане застосування становить систему доходів місцевих бюджетів. Ця система покликана вирішувати не тільки фіскальні, а й регулюючі завдання: стимулювати зростання виробництва і підвищення його ефективності, забезпечувати соціальний захист населення та розвиток соціальної сфери. У сучасних умовах господарювання доходи місцевих бюджетів повинні дозволяти у повному обсязі вирішувати завдання, покладені на органи місцевого самоврядування [3, с. 24].

Варто відзначити, що загальноприйнятих принципів формування доходів місцевих бюджетів, а також бюджетів органів місцевого самоврядування у сучасній науковій літературі не існує. Тому є доцільним сформулювати принципи наповнення дохідної частини бюджетів на локальному рівні, базуючись на загальноприйнятих принципах побудови бюджетної системи нашої держави, зазначених у Бюджетному кодексі України, Європейській Хартії про місцеве самоврядування.

Згідно з принципом демократичності органи місцевого самоврядування повинні бути реально незалежними при плануванні, формуванні, затвердженні, аналізі та здійсненні прогнозу обсягів доходів місцевих бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, що, відповідно, стимулюватиме їх до пошуку найбільш оптимальних джерел формування доходів місцевих бюджетів.

Згідно з принципом директивності, правом на визначення складу податкових і неподаткових надходжень, їх ставок, обсягів надходжень міжбюджетних трансфертів володіє держава. Водночас це повинно відбуватись на засадах справедливості, неупередженості, об'єктивності, врахування інтересів і рівня соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Принцип поділу доходів на податкові, неподаткові та міжбюджетні трансферти передбачає існування різних методик їх розрахунку. Так, податкові надходження формуються за допомогою податкового механізму, неподаткові надходження – з необов'язкових надходжень, міжбюджетні трансферти надходять від бюджетів вищого рівня в законодавчо визначеному обсязі.

Дія принципу поділу доходів на власні та закріплені ґрунтується на таких положеннях: власними доходами місцевих бюджетів є законодавчо визначені види надходжень, що є власною фінансовою базою органів місцевого самоврядування. Закріплені доходи, відповідно до діючого законодавства, є власними доходами державного бюджету, які на певний період закріплені за місцевими бюджетами, і держава володіє правом вилучити їх повністю або частково назад. Відповідно, у такій ситуації основна увага повинна акцентуватись на власних доходах.

Ураховуючи основні положення принципу відповідності доходів місцевих бюджетів обсягам функцій органів місцевого самоврядування, варто відмітити те, що величина надходжень до місцевих бюджетів відповідає завданням, що реалізуються за їх рахунок.

Згідно з діючою практикою формування доходів місцевих бюджетів, органам місцевого самоврядування не вистачає обсягів власних доходів і закріплених, тому

держава змушена надавати їм фінансову допомогу у вигляді міжбюджетних трансфертів.

Характерною ознакою принципу повноти є те, що всі види надходжень повністю зараховуються до місцевих бюджетів відповідно до діючих нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

Принцип матеріальної зацікавленості в пошуках резервів до збільшення обсягів доходів місцевих бюджетів передбачає таке: при перевиконанні плану мобілізації доходів залишаються вільні залишки бюджетних коштів на фінансування додаткових функцій, що не передбачені рішеннями про місцеві бюджети. Таким чином, органи місцевого самоврядування отримуватимуть додаткові фінансові можливості для розширення своїх повноважень, наприклад, для фінансування додаткових регіональних чи місцевих програм розвитку, що здійснюються на їх території.

Через контроль із боку відповідних органів за правильністю формування фондів грошових коштів органів місцевого самоврядування реалізовуватиметься принцип контролю, а принцип гласності – через поінформованість членів територіальної громади щодо показників джерел, обсягів доходів відповідних місцевих бюджетів і звітів про їх виконання.

Щодо дії принципу реальності, то потрібно зазначити, що формування доходів місцевих бюджетів ґрунтується на реальних показниках економічного та соціального розвитку держави та її адміністративно-територіальних формувань.

Існування єдиної правової бази, єдиної бюджетної класифікації, єдиних форм, методів, підходів щодо формування доходів місцевих бюджетів усіх рівнів, єдиного порядку ведення бухгалтерського обліку та звітності передбачено умовами застосування принципу єдності.

Дія зазначеного принципу плановірності характеризується тим, що обсяги доходів місцевих бюджетів на наступний рік розраховуються у процесі бюджетного планування на основі планових і прогнозних показників соціально-економічного розвитку як окремої адміністративно-територіальної одиниці, так і держави загалом.

Системний підхід до формування дохідних частин місцевих бюджетів із врахуванням всіх чинників системи у тісному взаємозв'язку з базовими даними передбачено основними положеннями принципу системності.

Дія принципу стабільності передбачає, з одного боку, стабільні показники обсягів і джерел доходів, а з другого, – стабільні темпи приросту надходжень з урахуванням завдань та функцій, які здійснюються органами місцевого самоврядування. Згідно з принципом відповідальності учасники бюджетного процесу відповідальні за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу.

При дотриманні визначених принципів забезпечуватиметься оптимальний взаємозв'язок між різними рівнями місцевих бюджетів, між державним і місцевими бюджетами.

Необхідність фінансової стабільності нашої держави встановлює зовсім нові задачі в галузі міжбюджетних зв'язків, де оптимізація та упорядкування останніх має вирішити значні фінансово-економічні та політичні проблеми. Зовсім нові аспекти у формуванні обсягів міжбюджетних трансфертів виробили перспективи об'єктивного та незаангажованого вирівнювання бюджетної забезпеченості територій. У 2015 році Бюджетний кодекс України визначив нові різновиди міжбюджетних трансфертів, зокрема базову та стабілізаційну дотацію, реверсну дотацію з місцевого до державного бюджету, освітню та медичну субвенцію, субвенція на підготовку робітничих кадрів, субвенцію на забезпечення медичних заходів окремих державних програм. Також було

реформовано процес балансування видатків та доходів за допомогою принципово нової системи вирівнювання податкоспроможності територій.

Висновки. Доходи місцевих бюджетів є основою фінансової бази місцевих органів самоврядування. Саме тому вони є підґрунтям фінансової самостійності. Через це особлива увага має бути направлена на здійснення ефективного фінансового вирівнювання, вирішення питань щодо зміцнення доходів та реформування оподаткування.

Реалізувати поставлені завдання можна шляхом:

- використання сучасного інструменту управління;
- гарантування захисту державними адміністраціями прав інвесторів, їх інвестицій та стабільності чинників ведення бізнесу;
- збільшення переліку особистих доходів місцевих бюджетів;
- дослідження закономірностей ринку фінансових ресурсів місцевого бюджету та подальше виокремлення найбільш ефективних методів щодо їх залучення; розвиток ринку муніципальних цінних паперів;
- пропагування перспектив та обґрунтування переваг створення господарської діяльності у формі промислового округу, що сприятиме активізації інвестиційної роботи в регіоні;
- комплексного реформування місцевої економіки задля створення якісно нових та ефективних виробничих потужностей, збільшення кількості робочих місць та податкоспроможності відповідного регіону;
- дієвого контролю за бюджетним процесом та процесом його виконання;
- зменшення кількості суб'єктів господарювання, що ухиляються від сплати податків і внаслідок цього зростання доходів до відповідних бюджетів територіальних громад;
- стимулювання місцевих органів до участі у міжрегіональних та міжнародних проектах, проведення симпозіумів та конкурсів кращих пропозицій та робіт з питань вирішення місцевих проблем, що передбачають залучення коштів міжнародної технічної допомоги;
- розроблення новітнього та дієвого механізму державного замовлення, а також функцій та завдань місцевих державних адміністрацій щодо їх проведення та використання;
- застосування фіскальних методів для стимулювання залучення інвестицій, зокрема шляхом встановлення податкових пільг для господарюючих суб'єктів (наприклад часткове чи повне звільнення від сплати податків на період реалізації інвестиційних проектів);
- протидії тіньовій економіці, яка є паразитуючим явищем не тільки для державного, а й для місцевих бюджетів;
- удосконалення системи та збільшення інструментів для врахування особливостей регіону при розрахунку об'єму міжбюджетних трансфертів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: за станом на 14.05. 2017 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» №3293-XII. [Електронний ресурс] / Кабінет міністрів // Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Павлюк К.В. Формування доходів місцевих бюджетів / К.В. Павлюк // Фінанси України. – 2016. – №4. – С. 24-37.
4. Пиріг С.О. Забезпечення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів в контексті сталого розвитку регіону / С.О. Пиріг, А.М. Ніколаєва // Економічний форум. Наук. ж-л. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2018. – №1. – С. 270-278.
5. Податковий кодекс України: за станом на 01.02. 2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Рецензент д.е.н., професор Вахович І.М.